VAN ONNUT NAAR BROEDER

Lezen:
Filemon 1:8-20 (SV)

Inleiding

Een briefje van slechts enkele regels kan grote geestelijke betekenis hebben. Paulus schrijft aan Filemon over Onésimus, een man die van Filemon was weggegaan en hem mogelijk schade had toegebracht. Nu stuurt Paulus hem terug. Dat is menselijk gezien een spannende situatie. Zal Filemon hem straffen? Zal Onésimus ooit weer vertrouwen ontvangen?

Paulus schrijft niet alleen om een praktisch probleem op te lossen. Hij laat zien wat het Evangelie doet met verhoudingen tussen mensen. In Christus worden mensen niet langer allereerst beoordeeld naar hun positie, verleden of schuld. Zij worden gezien als broeders en zusters. Dat betekent niet dat schuld wordt ontkend of dat verantwoordelijkheid verdwijnt. Juist in deze korte brief zien we hoe liefde, waarheid, vrijwilligheid, vergeving en herstel bij elkaar horen.

Bijbelstudie

Paulus begint met een opvallende keuze. Hij heeft in Christus grote vrijmoedigheid om Filemon te bevelen wat passend is. Als apostel zou hij daartoe bevoegd zijn. Filemon staat immers geestelijk niet boven Paulus. Toch kiest Paulus niet voor een bevel, maar voor een beroep op de liefde. Hij wil Filemon niet slechts tot het juiste gedrag dwingen. Hij verlangt ernaar dat Filemon vanuit het vernieuwende werk van Christus handelt.

Dat is belangrijk voor iedere christelijke verhouding. Gezag heeft een plaats, maar geestelijke volwassenheid blijkt niet alleen uit het uitvoeren van een opdracht. Paulus zoekt het hart van Filemon. Hij noemt zichzelf een oude man en een gevangene van Jezus Christus. Daarmee stelt hij zich niet op de voorgrond. Hij wijst op zijn kwetsbare omstandigheden en vraagt Filemon om liefdevolle gehoorzaamheid.

Vervolgens spreekt Paulus over Onésimus als zijn geestelijke zoon. In de gevangenis heeft Paulus hem door het Evangelie mogen bereiken. De man die ooit bij Filemon onnut was, is veranderd in iemand die nu zeer nuttig is voor Paulus en Filemon. Zijn naam betekent veelzeggend genoeg ‘nuttig’. Paulus speelt daarmee in op zijn vroegere en huidige toestand. Onésimus wordt niet langer vastgezet in zijn verleden. De genade van God heeft hem niet alleen vergeving gebracht, maar ook een nieuwe richting in zijn leven.

Dat betekent niet dat zijn vroegere handelen er niet toe doet. Paulus stuurt hem juist terug. Bekering maakt iemand niet onverschillig voor de gevolgen van zijn daden. Wie verkeerd heeft gehandeld, kan niet eenvoudig zeggen: ‘Dat was vroeger; het doet er niet meer toe.’ Waar dat mogelijk is, zoekt het Evangelie naar herstel van verbroken verhoudingen. Dat kan moed en nederigheid vragen, zowel van degene die teruggaat als van degene die hem moet ontvangen.

Paulus noemt Onésimus zijn eigen ingewanden. Daarmee zegt hij dat deze man hem zeer dierbaar is. Hij had Onésimus graag bij zich gehouden. In de gevangenis had Onésimus Paulus kunnen dienen in de dienst van het Evangelie. Toch neemt Paulus hem niet eigenmachtig bij zich. Hij had zonder Filemons toestemming niets willen doen. De liefde maakt Paulus niet slordig met de rechten en verantwoordelijkheid van Filemon.

Daarbij komt een tweede belangrijke gedachte: Filemons goedheid moet niet gedwongen zijn. Paulus wil niet dat Filemon Onésimus terugneemt omdat hij zich door de apostel onder druk gezet voelt. Een daad kan uiterlijk goed lijken en toch innerlijk door tegenzin worden beheerst. Christelijke liefde is geen toneelstuk. Zij zoekt het goede vrijwillig, vanuit een hart dat door Christus is aangeraakt.

Paulus schrijft dat Onésimus misschien voor een korte tijd van Filemon gescheiden is geweest, opdat Filemon hem eeuwig zou terughebben. Het woord ‘misschien’ laat zien dat Paulus niet doet alsof hij Gods verborgen raad volledig kent. Toch durft hij de moeilijke geschiedenis in het licht van Gods voorzienigheid te plaatsen. Wat door zonde en schade is ontstaan, kan God gebruiken om een veel diepere verbondenheid te schenken. Filemon krijgt Onésimus niet slechts terug als iemand die onder zijn gezag staat, maar als een geliefde broeder.

Hier ligt het hart van de brief. Onésimus blijft in het vlees een dienstknecht, maar in de Heere is hij meer dan een dienstknecht: een geliefde broeder. Paulus ontkent de maatschappelijke werkelijkheid niet, maar hij laat zien dat de gemeenschap in Christus dieper gaat dan menselijke rang en positie. Filemon en Onésimus hebben niet alleen een verhouding op aarde; zij zijn beiden verbonden in de Heere. Dat verandert de manier waarop Filemon naar zijn vroegere slaaf moet kijken.

Deze woorden spreken ook ons aan. Wij kunnen mensen gemakkelijk vastleggen op hun verleden, karakter, afkomst, functie of misstappen. Iemand blijft dan voor ons ‘die lastige man’, ‘die onbetrouwbare collega’ of ‘degene die mij ooit heeft benadeeld’. Paulus leert ons om een broeder in Christus niet te reduceren tot zijn verleden. Dat vraagt niet dat wij naïef worden of grenzen negeren. Het vraagt wel dat wij bereid zijn de ander te zien zoals Gods genade hem maakt.

Paulus maakt zijn verzoek vervolgens heel persoonlijk: als Filemon hem als metgezel beschouwt, moet hij Onésimus ontvangen zoals hij Paulus zou ontvangen. Dat is een hoge maatstaf. Filemon moet Onésimus niet alleen met minder vijandigheid behandelen, maar met dezelfde hartelijkheid en eerbied waarmee hij Paulus zou ontvangen. De verbondenheid tussen Paulus en Filemon wordt zo een brug naar verzoening met Onésimus.

Daarna spreekt Paulus over eventuele schade of schuld. Als Onésimus Filemon iets heeft aangedaan of hem iets schuldig is, moet Filemon dat aan Paulus toerekenen. Paulus schrijft eigenhandig dat hij zal betalen. Hiermee neemt hij de verantwoordelijkheid voor het herstel op zich. Hij praat de schuld niet weg en vraagt Filemon niet om te doen alsof er niets is gebeurd. Hij biedt aan de schade te dragen.

Tegelijk herinnert Paulus Filemon eraan dat deze hem zelf veel verschuldigd is. Daarmee bedoelt hij waarschijnlijk de geestelijke zegen die Filemon door Paulus heeft ontvangen. Toch gebruikt Paulus dat niet als een harde tegenrekening. Hij zegt niet: ‘U bent mij alles verschuldigd, dus u hebt geen recht meer om iets te vragen.’ Hij doet een liefdevol beroep op de dankbaarheid die uit genade voortkomt. Wie veel ontvangen heeft, wordt geroepen om zelf genadig te handelen.

Paulus eindigt met een indringende vraag: laat mij hiervan genieten in de Heere en verkwik mijn ingewanden. De verzoening tussen Filemon en Onésimus zou Paulus geestelijk verkwikken. Dat maakt duidelijk dat vrede tussen gelovigen niet slechts een privézaak is. Verdeeldheid doet pijn aan de gemeenschap van Christus; herstel brengt vreugde.

De brief houdt ons daarom een spiegel voor. Zijn wij bereid om iemand werkelijk opnieuw te ontvangen? Kunnen wij schuld benoemen zonder de ander voor altijd af te schrijven? Durven wij, waar nodig, zelf offers te brengen voor herstel? En handelen wij uit liefde, of alleen omdat iemand ons daartoe verplicht? In Christus wordt een onnutte mens niet weggegooid. Hij wordt door genade vernieuwd en mag als broeder worden ontvangen.

Gespreksvragen

1. Waarom kiest Paulus ervoor om Filemon niet te bevelen, maar hem door de liefde te vragen?
2. Wat maakt de verandering van Onésimus volgens dit gedeelte zichtbaar?
3. Waarom stuurt Paulus Onésimus terug, hoewel hij hem graag bij zich had gehouden?
4. Wat leert vers 14 over vrijwillige christelijke liefde?
5. Wat betekent het dat Onésimus voortaan niet alleen als dienstknecht, maar als geliefde broeder moet worden ontvangen?
6. Op welke manieren kunnen wij mensen blijven vastleggen op hun verleden?
7. Wat laat Paulus zien door aan te bieden eventuele schuld van Onésimus te betalen?
8. Welke stap naar herstel van een verbroken verhouding vraagt dit gedeelte vandaag van u?